

KRÉTAVIRÁG

Kivonat Barbitos város reálgimnáziumának igazgatói jegyzőkönyvéből:

»Valerijan S.-t, a tanintézet III/B osztályának tizenhét éves tanulóját megrovásban részesítem, mert 1964. április 12-én délelőtt, két tanóra közötti szünetben, egyik osztálytársával, Manuel V.-vel eleinte ártalmatlannak látszó lökdösésbe kezdett, mellyel — állítása szerint — osztálytársait akarta szórakoztatni, de a szilaj ifjú egyre komolyabbra fordította az osztályban nem éppen ritkaságszámba menő legényes virtust, míg végül is oly messzire ment, hogy a katedrán álló széket hajította a futkározó Manuel V. után. A súlyos tárgy azonban célt tévesztett, és Valerijan S. társa helyett a falon függő táblát találta el, melyről, miután azt kettérepesztette, az osztályba lépő Saba L. lába elé hullott. Súlyosbító körülménynek tekintem azt aényt, hogy Valerijan S. a történetek után, ahelyett, hogy illedelmesen bocsánatot kért volna a megrökönyödött tanárnőtől, mély meghajlással saját székét ajánlotta fel a meggörbült tanári szék helyett, majd kiszaladt a folyosóra és egy pohár vízzel visszatérve, azt a meglepetéstől szóhoz nem jutó, egyébként fiatal és ilyen csínytevések tekintetében kellő tapasztalattal még nem rendelkező Saba L. tanárnő kezébe nyomta. Ezt az áludivariassággal álcázott cselekedetet a tanárnő leicsinylésének és kigúnyolásának tekintem.

Az igazgatói megrovás mellett Valerijan S. tanulót, az osztály tábláján és a katedra szélén keletkezett kár teljes összegű megtérítésére kötelezem. Erről a körülményről, valamint az egész esetről a tanuló szüleit is értesítem tanintézetünk titkársága útján.

Kelt Barbitosban, 1964. április 20-án.

Tantali R. igazgató«

Kivonat a barbitosi reálgimnázium diákklubjának 1965. február 8-án megtartott vezetőségi ülésén készült jegyzőkönyvből:

»A napirend második pontjaként a vezetőség aktivitása, illetve egy részének lemondása szerepelt. Különös izgalmat keltett Valerijan S. harmadik osztályos tanulónak, a klub eddigi elnökének lemondása, aki az ülésen személyesen meg sem jelent, hanem elhatározását a megmaradt vezetőségi tagokhoz intézett, következő tartalmú levelével igazolta: „Tisztelt csonka vezetőség! Bevallom, már akkor nagy ökör voltam, amikor megengedtem, hogy nevem ugyanarra a jelölőlistára kerüljön, melyen a tiétek is szerepel. A vak is láthatta, hogy ezzel a galerival messzire nem jutunk, de akkor úgy véltem, hogy nem a személyek a fontosak, hanem maga az ügy, amiért összeállunk. Már-

mint a feladat, hogy középkori szellemet lehelő iskolafalaink közé némi friss levegőt és valamivel gyorsabb vérkeringést csempésszünk be, mert iskolareform ide, iskolareform oda, minden maradt a régi-ben, és úgy tömik belénk a sok süketséget, hogy azt már igazán nehéz elviselni. Nem is beszélve a számos tilalomról, mellyel bennünket, ifjú honpolgárokat másodrendű lényekké alacsonyítanak. Mert teszem azt, miért kell nekünk a vécébe elbújnunk, ha el akarunk szívni egy cigit — és hogy még szegyénteljesebb legyen a dolog, éppen a lányoknak fenntartott lokálókba, hogy ne jöhessen kémlelődni tanári karunk néhány ambíciózusabb férfitagja, ami miatt leányainknak akarva, nem akarva kellemetlen szorongásban eltelt percekét okoztunk. De hülyeség lenne erről bővebben fecsegni, csupán érzékeltetni akarom beugrásom indítékait. Nos, ha már senki sem emelt óvást igazgatói 'dicséretben' részesült személyem ellen, gondoltam, jobb cselekedni akárkivel — mármint veletek —, mint nem csinálni semmit, és hagyni mindent a régi-ben.

Tévedésem alapján véve abból állt, hogy akárkivel mégsem lehet változtatni a megrögzött szokásokon és iskolai renden, kis bogarakkal nem lehet a középkorból az atomkorszakba lépni. Ti pedig éppen hogy csak kis bogárkáknak bizonyultatok, akik minden határozat és követelés megfogalmazása előtt rohantatok osztályfőnökökhöz, nehogy véletlenül is olyasmibe fogjatok, ami ártana ragyogó jövőtöknek. A város felfuvalkodott és mindentudó ifjúsági vezérei előtt pedig picinyre zsugorodtatok, hogy helyettetek is pirulnom kellett, ami azt jelenti, hogy vérem jelentős mennyisége fejemben fortyogott. Aki csupán azért vállalt feladatot, mert vizskét a fenéke a feltűnési vágytól, de cselekvés helyett a lapulás technikáját csiszolja, az nekem nem lehet sem munkatársam, sem haverom, vagyis az ilyeneket, illetve titeket gerinctelen strébereknak tartalak és semmiféle közösséget veletek nem vállalok.

Kelt Barbitosban, 1965. február 4-én.

Valerijan S. IV/B«

Kivonat a barbitosi reálgimnázium tanári karának 1965. március 21-én megtartott ülésén készült jegyzőkönyvből:

»Saba L. tanárnő előadta, hogy az elmúlt napok egyikén, pontosabban március 18-án, amint a IV/B osztályba lépett, az egyik tanuló éppen azon igyekezett, hogy a tábláról eltávolítson valamilyen feliratot vagy rajzot. Rögtön a helyére parancsolta a diákot, és akkor szemügyre vette a táblát, melyről a száraz szivaccsal nem sikerült eltüntetni az említett rajz és felirat nyomait. A feliratból csak annyi maradt meg, hogy NA KINEK A..., a rajz azonban világosan az ő karikatúráját ábrázolta, mégpedig olyan szoknyában, melyből minden lemeztelenítve és kidomborítva látszott ki. Először is vizet kerített és lemosta a táblát, majd feltette a kérdést, hogy ki volt a rajz elkövetője. Némi vonakodás után Valerijan S. jelentkezett, és bevalotta, hogy a rajz az ő műve, és csak szerette volna érzékeltetni, hogyan festene a tanárnő, mármint ő, ha mai kornak megfelelő ruhát hor-

dana, a század elejei régen elfelejtett viselet és kontyba font haj helyett. Azután Tantai igazgató vette át a szót és elmondotta, hogy az említett napra Saba L. tanárnő felindult állapotban és szokásától eltérően kopogás nélkül nyitott be irodájába, szaggatottan és homályosan előadta az esetet, mire ő kénytelen volt felmenni a IV/B osztályba, hogy a helyszínen győződjön meg a tényállásról. Sajnos a tanárnő zavarában letörölte a tárgyi bizonyítékot, és így csak az üres táblát meg a némán ülő diákokat fűrkészthette. Azonnal megkezdte az érettségi előtt álló fiúk és lányok kihallgatását, és akkor kitűnt, hogy a rajz kollektív cselekedet műve, melynek elkövetésében azonban Valerijan S.-nek kétségtelenül vezető szerepe volt. A diákok véleménye szerint a karikatúra távolról sem volt annyira visszataszító és erkölcstelen, mint amilyennek Saba L. tanárnő bemutatta, de kétségtelen, hogy ártalmas volt a tanárnő és a tanári kar tekintélyére nézve. Saba L. ekkor közbevágott, és megállapította, hogy az igazgató sajnálatosan enyhén bírálja el az eseményt, és követelte Valerijan S. azonnali eltávolítását a tanintézetből. E bejelentés után élénk vita fejlődött ki, melyben csaknem az egész tantestület részt vett. A tanárok egy része Valerijan S. jó oldalait domborította ki, mások vásottságát marasztalták el, míg végül is az igazgatóra bízták a döntést. Az igazgató kijelentette, hogy még abban az órában magához hivatja Valerijan S.-et és alapos fejmosásban részesíti. FEJMOSÁSBAN?! — kiáltott fel Saba L. tanárnő idegrohammá fajuló szörnyű nevetésbe kezdve, ezért kolleginái kivezették a levegőre. Ezzel a tantestületi ülés lezárult«.

A Barbitosban megjelenő Esti Újság 1965. május 30-i számának harmadik oldalán közzétett hirdetés szövege:

»Az ez évi április 15-én meghirdetett pályázat értelmében a Futuros Könyvkiadó Vállalat bíráló bizottsága áttanulmányozta a helyi reálgimnáziumtól átvett érettségi dolgozatokat, és alapos megfontolás után a következő eredményre jutott: a legjobb dolgozatért kijáró első díjat, Cervantes összes műveinek díszkiadását az *A harmincéves háború kihatása Európa kultúrájára* című értekezésért Valerijan S. tanulónak ítéli. A második díjat stb. stb.«

Folyamodvány Barbitos város elöljáróságához ösztöndíj kiutalása ügyében:

»Alulírott azzal a kéréssel fordulok a tisztelt címhez, hogy tanulmányaim folytatása érdekében szíveskedjék nekem rendszeres havi ösztöndíjat adni. Hivatkozom kitűnő tanulmányi eredményeimre, valamint arra a szomorú körülményre, hogy apám ez év folyamán elhunyt, mely tény a mellékelt anyakönyvi bizonylattal igazolom. Özvegy anyám szerény nyugdíjából tanulmányaimat — melyeket fővárosunk, Varadisis egyetemén szeretném folytatni — nem bírom anyagilag biztosítani. Ezért kérem a tisztelt elöljáróság illetékes szervét, hogy ösztöndíjkérsémet kedvező elintézésben részesítse.

Kelt Barbitosban, 1965. augusztus 17-én.

Valerijan S. érettségizett tanuló«

Barbitos város elöljáróságának döntése Valerijan S. tanuló kérvényének ügyében:

»Elöljáróságunk illetékes bizottsága megtárgyalta Valerijan S. ösztöndíjazási folyamodványát, és úgy döntött, hogy 1966. október 1-i hatállyal 30 pineros havi ösztöndíjat utal ki, melyet a város pénztárából az illetékes osztály fog minden hó 5-én átutalni a kérvényező által megadott címre. Az ösztöndíj négy éven át folyósítandó azzal a kikötéssel, hogy az ösztöndíjazott köteles tanulmányait rendszeresen folytatni, vizsgáit az esedékes időpontokban letenni. Ezenfelül az elöljáróság fenntartja magának az ösztöndíjazott egyetemi hallgató tanulmányi eredményeinek, valamint egyéni magatartásának ellenőrzési jogát. Belátása szerint az ösztöndíj összege felemelhető, de egyszersmint megvonható is.

Kelt Barbitosban, 1965. szeptember 27-én.

Az elöljáróság nevében»
(Olvashatatlan aláírás)

Töredék Valerijan S. édesanyjához írott leveléből:

»... amint látod, új környezetemhez nagyjából hozzáidomulok és az egyetem rendjét, valamint a tanárok különtségét megszokom. Mert ahogyan az egyetemisták ki-be járkálása az óra tartama alatt újdonság, úgy a tanárok viselkedése is elűt a barbitosiak viselkedésétől. Az egyik például annyira szórakozott, hogy előadás közben megkérdez bennünket: »Miről is beszéltem?«, vagy: »Hol is tartottam?« De legeredetibb éppen legrokonszenvesebb tanárom, aki az egyik előadás befejezése után a cigarettavégekkel telt hamutálcáját legalább húsz éve varratott köpenyének mély zsebébe süllyesztette. Ezen jól szórakoztunk. De kevésbé szórakoztató az, hogy négyen lakunk egy szobában és nehezen tudjuk összeegyeztetni a tanulási időt. A régiéknél viszont éjjel-nappal nagy a hangoskodás, és mi, gólyák hiába tiltakozunk, melegebb éghajlatra küldenek bennünket. Viszont ebből a kevés pénzből csak otthonban lakhatok, sokan irigyelnek is érte. A menzát viszont nem irigyli tőlünk senki, mert mindenki számára hozzáférhető, csak éppen az élelem gyatra. De annyira, hogy valaki krétával (joggal) a bejáratra firkálta a DACHAU szót egy halálfejjel... Fekete humorban itt egyébként sincs hiány.

Anyám, hogyan lehetne kicsit több pénzhez jutni? — ez most a kérdés...

Szerető fiad, Valerijan»

Válasz Valerijan S. egyetemista folyamodványára:

»Barbitos város elöljáróságának illetékes bizottsága megtárgyalta Valerijan S. kérvényét, és úgy döntött, hogy Valerijan S.-sel nem tehet kivételt, tehát ösztöndíját nem emelheti a folyó évre meghatározott összeg fölé.

Kelt Barbitosban, 1967. február 27-én.»

Részlet Valerijan S. 1967 májusában anyjához írt leveléből:

»... Végre megismerkedtem egy olyan lánnyal, aki, ha nem is túlságosan szép, de sok mindenben egyezik velem, és nagy segítségemre van, hogy az egyetemi éveim elviselhetőbbek legyenek. Ezután nem terhellek oly gyakran szennyes fehérnemű mosásával és ruháim rendben tartása sem lesz annyira hiányos, mint eddig. Tudniillik Olenda — így hívják a lányt — igyekszik mindent elvégezni, sőt, miután a városban, privát helyen lakik, néha egy jó ebédet is főz részemre, ami szintén nem csekélység. Ha lesz rá alkalom, majd hazaviszem és bemutatom, habár ez nem fontos, hiszen nem akarok nősülni (még csak ez hiányozna, ugye?), pedig tudom, szívesen és bármikor hozzám jönne. Ezt nem felvágásból mondom, de való igaz, hogy egy kicsit belém esett... Azért te ne legyél féltékeny, örülj, hogy egy gonddal kevesebb van a nyakodon...«

Rövid hír a Varadisi Friss Újság 1967. december 6-i számának harmadik oldalán:

»Az egyetemisták Huszadik század utcájában levő étkezdéje előtt mintegy százfőnyi csoport tüntetést rendezett. Hangos kiáltásokkal tiltakoztak az étkezdében uralkodó állapotok ellen, és a kezükben tartott táblán a következő feliratok voltak olvashatók: »Nem vagyunk patkányok, hogy szemetet együnk!« »Éhes gyomorral nem tanulhatunk.« »Jobb ételt és kevesebb büzt!« »Leváltani az étkezde vezetőit!« A csoport csak a közeli térségre korlátozta a tüntetést, és a helyszínre vonult rendőrségi szervek felszólítására feloszlott.«

Valerijan S. anyjához írt leveléből:

»... Megértem, hogy aggódsz két vizsgám elhalasztása miatt, de hidd el, vannak az életben egyebek is a tanuláson kívül. Sőt, pillanatnyilag úgy látom, hogy képtelenség lenne kivonni magam abból az akcióból, amely az egyetemen kezdetét vette. Nem túrjuk, hogy az ígéretek csak ígéretek maradjanak. Nem estünk a fejünkre, hogy minden maszlagot bevegünk. És igenis meg kell kérdezni bennünket, mielőtt sorsunkról bármilyen vonatkozásban döntenek. Sokat hallunk (sőt túl sokat) a jövőnkről, az ifjúság nagy erejéről és értékéről, de mindez csak üres fecsegés, ha helyzetünk semmit sem javul. Valóban jól értesültél. Én is ott voltam az étkezdei tüntetők között. És Olenda is velem volt, pedig nem a Dachau kosztján tengődik. Ami az ösztöndíjat illeti, remélem, hogy egy-két vizsgám késése és e miatt a kis incidens miatt nem vonják meg tőlem... szép dolog lenne és fenemód humánus. Jaj! Azért ha lehet, pótolod egy kicsit a havi gázsit. Nagyon rám férne. Olendával együtt ölelünk

Varadisi, 1968. január 5.

Valerijan«

Híradás a varadisi Friss Újság 1968. május 13-i számából:

»A fenti kép is mutatja, hogy városunk utcáinak komor beton öserdejébe a szó szoros értelmében köszöntött be a tavasz. A korzó aszfaltján a legszebb színekben pompázó virágokat varázsolt a tavaszra

ébredt egyetemi ifjúság. A virágképeket azonban kevésbé tavaszias, a világot égető kérdésekkel kapcsolatos feliratok keretezik, mint például: »El a kezeket Vietnámtól!« »Kevesebb vért — több virágot!« »Tankok helyett szerelmet!« »Szabadságot mindenkinek — nekünk is!« Disszónáns hangú feliratok is láthatók a korzó aszfaltján, de ezek sem bontják meg az összbenyomást. Ami szokatlan, a rajzokat és feliratokat senki sem igyekszik letörölni. Ezt a munkát a várható esőzések fogják elvégezni.«

Valerijan S. 1968. május 28-án anyjához írt leveléből:

»... de most, hogy valóban felkészültem az esedékes vizsgára, váratlanul kínos esemény vette el a kedvemet a tanulástól. Mint a lapok is hírül adták, F. külügyminiszter fővárosi tartózkodási idejére telerajzoltuk virágokkal és jelszavakkal a korzó aszfaltját. Ebben a cselekedetünkben senki sem zavart meg bennünket, és az arra sétáló rendőrök mosolyogva figyelték művészkedésünket. És képzeld el, hogy egy héttel később néhány társunkat, köztük Olendát, kihallgatásra rendelte be a rendőrség. Még aznap este kiengedték őket, de ezt megelőzően néhány óras tortúrán estek át. Olenda két bordája megsérült! Nagyon aggódom érte, mert igen gyenge fizikumú, de szerencsénkre lelkileg egyáltalán nincs összetörve. Bárcsak engem vittek volna el helyette... nem is értem, milyen szempontok alapján végezték ezt a rendőrségi eljárást, hiszen Olenda csak asszisztált, én viszont egy órán át az aszfalton hasaltam... Olenda kórházban van, minden nap meglátogatom... Most megint egy kis pótlékért kell esedeznem, de ezúttal érthető, ugye?«

Kommentár nélkül, hatalmas betűkkel szedett címmel, piros keretben, a következő szöveg jelent meg az Egyetemi Élet 1968. június 5-i számának első oldalán:

»Kórházi bizonylat. Alulírott kórházi főorvos Olenda R. másodéves egyetemi hallgatót saját kérelmére és saját személyes felelősségére a kórházból elbocsátom. Megállapítom, hogy a negyedik és ötödik bal oldali bordáján keletkezett sérülések, valamint a gyomortájón keletkezett kisebb belső vérzés következményei még nem múltak el, és azért, a fiatal és törekeny alkatú leány további állapotáért felelősséget nem vállalok. Egyúttal kötelezem, hogy ellenőrzés végett kezelőorvosánál jelentkezzen.

Varadisisis, 1968. június 3.

Olvashatatlan aláírás
főorvos«

Cáfolat címmel a Varadisisi Friss Újságban a következő rövid közlemény jelent meg 1968. június 10-én:

»A fővárosi rendőrség parancsnoksága erélyesen cáfolja az egyetemisták bántalmazásáról elterjedt híreszteléseket. A rendőrség szóvivője közölte, nincs tudomása arról, mikor és hogyan sérült meg Olenda R. egyetemi hallgató, aki ellen egyébként a további eljárást megszüntették.«

Valerijan S. 1969. január 6-án anyjához írt leveléből:

»... Most már minden csendes. Az otthonunk körüli legázolt térség, mely helyenként bíbor foltokkal volt behintve, most, a sűrűn leesett hópelyhektől ismét sima, és szűziesen fehér. Harmadik emeleti ablakomból már nem látom a körülöttünk font rendőrlánc fénylő sisakjait, sem a sarkon lapuló riadóautót. A fejesek elvégezték a dolgukat, és felhagytak lélekmentő missziójukkal. A tanárok, akik hosszú hónapokon át osztoztak sorsunkban, hazamentek, és mire ismét összejövünk, minden úgy folytatódik, ahogy régen volt. Ők kérdezni fognak, mi pedig felelünk. Ők igyekeznek majd zavarba hozni minket, mi pedig — ha tudunk — kibújunk a csávából... De ami megtörtént, azt nem lehet elfelejteni. Sem a botokat, melyek hátunkon csattantak, sem az együttérzést, mely oly nagyszerűen megnyilvánult éppen a legkiválóbb emberek részéről. Amit az újságok megírtak, annak java része koholmány és rágalom! Mi igenis tudjuk, mit akarunk! Mi igenis forradalmárok vagyunk —, vagyis kizárólag mi vagyunk az igazi forradalmárok. A proletariátus megfélemlíthető és megvesztegethető, de mi szabad és független emberek vagyunk, akik nem ismerünk kompromisszumot. Most szétbomlottunk, ez igaz, de a lelkeket az utóbbi negyed évszázadban semmi sem rázta meg úgy, mint a mi akciónk! És ha most nem sikerült, majd legközelebb! Ha nem mi, akkor azok, akik utánunk jönnek.

Bocsánat, anyám, most veszem észre, hogy téged agitállak, de mindez kikíváncozik belőlem, még most is, amikor a nagy napok, melyekből a még betegeskedő Olenda is velem együtt vette ki részét, már mögöttünk vannak. Néhány nap múlva hazamegyek. Olenda is lemegy szüleihez, akik nem is sejtik a teljes igazságot, mégis könyörögve kérik, menjen. Hogy később kettőnkkel mi lesz, majd meglátjuk... A közeli viszontlátásig öllelek.«

Töredék az Egyetemi Élet című lap 1969. júniusában, Valerijan S. aláírásával megjelent írásból:

»... de ma már megfontolt és letisztult nézetekkel tudjuk megítélni az elmúlt év sorsdöntő eseményeit. Tudjuk, nem elég kiállni valami ellen, anélkül, hogy nem tudnánk lándzsát törni valami mellett. Tudjuk, hogy ezek ereje csak úgy erő, ha egységes elképzelések, egyöntetű akarások fűtik. A mi egységünk azonban csak látszólagos, és ezért csak rövid életű lehetett, mint az aszfaltra rajzolt krétavirágok. Megmozdulásunknak nem volt meg tehát az igazi osztályeszméi alapja. Az emelt fővel menetelő ezrek fejében százféle gondolat kavargott. Mindenki akart valamit, de mindenki mást és mást. Valljuk be, volt köztünk jó néhány, kit a rombolás ösztöne vetett közénk, volt köztünk nemzeti érzésektől és tényleges vagy vélt megalázottságtól sarkallt egyén, zavaros fejű csoportokkal vittük együtt a zászlót, és nem láttuk a barikádok túloldalához tartozókat, akik a zavarosban halásztak, és cserbenhagytak bennünket az első összecsapás után.

Számomra mégis egyetlen igazi tanulság maradt meg mindabból, amit az egyetemista mozgalmak központjában átéltem és tapasztaltam. Egyetlen igazi nagy felismerés világít reflektorszerűen további pályám útján. A demokráciát világszerte hangoztatják; szükségességét még az

ezredesek és tábornokok által irányított országokban sem tudják nyíltan tagadni. Csak éppen kialakult egy új típusú demokrácia, mely szűk határok közé, mondhatnám magas, kőből, betonból, vasból épített falak közé szorítja a nép uralmának, a szabadságnak azt az új, eltorzított fogalmakkal telített formáját. Ezt a demokráciát, melyet azonban csak a szellemi inferioritás légkörében megformált tömegekkel lehet elfogadtatni, stadiondemokráciának nevezném. Olvasóim lebecsülését jelentené, ha elkezdeném magyarázni, honnan és milyen korszakokból vezethető vissza ez a törekvés, melyet a szellemi élet igazi nagyjai sohasem fogadtak el, és természetesen mi, az új, progresszív és igazán forradalmi áramlatok képviselői teljességében elvetünk. A mi hangunkat nem lehet betonfalak közé zárni. A mi eszméink áttörnek az egyetem kapuit, a zsúfolt diákokthozonok falait, hogy mezőkön, tereken és utcákon át eljussanak a gyári munkás, a képviselőház padsoraiban ülő népképviselők füléhez. Mert tudjuk, hogy a mi forradalmunk mégsem a süketek forradalma. Ma még talán csak százak, vagy ezrek, de holnap, amikor a szellem felsőbbrendű értékei szélesebb rétegek felett vesznek át az uralmat, talán milliók fogják megérteni: a demokrácia sodra a legerősebb betonfalakat is áttöri...«

Valerijan S. édesanyjának 1969 decemberében fiához írt leveléből:

»... Veled együtt én is várom, hogy az előadások kötelező hallgatása megszűnjön, és hazatérj Barbitosba, mert bizony anyagilag teljesen kimerültem, és persze az egyedüllét is egyre nyomasztóbb. Gondoltam, nemsokára hárman leszünk. Valahogy mindig az volt az érzésem, hogy Olandát hazahozod, és hármasban szépen megleszünk. Hiszen az a lány eddig is élettársként viszonyult irántad. Most aztán kissé meglepett a lánnyal kapcsolatos magyarázkodásod: hogy őt és téged az események sodra, a mozgalmas napok együttes cselekménye, a diákélet egymásra utaltsága hozott össze... és mivel ezek az idők elmúltak, a viharok elcsendesedtek, a ti viszonyotok is megglazult, kapcsolatok a szakítás előtti fázisba jutott. Ha jól ismerlek, édes fiam, neked Olandára más, sokkal gyakorlatibb okokból volt szükséged... nem beszélve arról, hogy néha valamiféle szerelmet is emlegettél... A csendnek örülök, kevesebbet aggódom érted; az is vigasztaló, hogy Olanda egészsége helyreállt, és a lány megáll majd saját lábán. Az utóbbiban eddig sem kételkedtem; tudtam én, hogy éppen neked van támaszra szükséged. Természetesen, én az anyád vagyok, és ha hazajössz, ezt a támaszt, amíg igényt tartasz rá, nem vonom meg tőled. Csak éppen szeretném, ha tiszta vizet öntenél a pohárba. Kisebb dolgokban is meg kell mutatkoznia egy ember jellemének. Nem tudom, hogy te, a nagy szavak és nagy ügyek embere jól vizsgálod-e ezen a téren...«

Valerijan S. Olanda R.-hez 1970. májusában írt leveléből:

»... Mégis belátom, hogy ha igazi mondanivaló kívánczik ki bötőlem, azt csak veled közölhetem. Hiszen szakításunk alkalmával igazán nagy voltál... az együtt eltöltött évek nem voltak közönséges évek, az idő, melyben sorsunk összeforrt, magában is felejthetetlen emlékek forrásává magasztosult. De mit tehettek, amikor éppen abban az időszakban tanultam meg, hogy nincsenek örökké tartó igazságok és — sírig tartó szerelmek. Ezt így nyíltan csak levélben és ebből az én Bar-

bitosomból mondhatom ki, mert a vidéki város viszonylagos nyugal-
mában több időm és lehetőségem van a meditálásra. Semmi sem rohan
mellettem vagy velem, semmilyen áradat nem sodor — és mégis élek
és mégis élnek körülöttem az emberek. Belátom és be tudom vallani,
hogy mi túl sokat akartunk, sarkából szerettük volna kiemelni a vilá-
got, melyben élünk, de e feladathoz kevés az erőnk. Ne gondold azért,
hogy ma más vagyok, mint voltam. Nem tagadom meg a tegnapot, és
szívvel-lélekkel vallom: nekünk kell elvégeznünk mindazt, amit az öre-
gek képtelenek megcsinálni. De forradalmat sokféleképpen lehet csi-
nálani... Gondolataim most egy kérdésre összpontosulnak: ha úgy nem
ment, akkor miként? Vannak gyakorlatibb gondjaim is. A megélhetés.
Mind nehezen jövünk ki anyám kevés jövedelméből, nekem csak csur-
ran-csöppen valami, nagy ritkán megjelenő írásaimból, de a csekély
tiszteletdíj még a zsebpénzem fedezésére sem elég. Ha nem tanulok,
nem viselem el a szoba négy falának börtönét. Megszoktam a nagy tár-
saságot, és nem tudok róla lemondani. Persze itt is van néhány kis-
kocsmá, cukrászda, kávéház, és a pénz éppen úgy elúszhat, mint Vara-
disisben. A nyomort pedig nehezen viselem el.«

Töredék Olenda R. 1970 júliusában Valerijan S.-hez intézett le-
veléből:

»... Nézem a tengert, a végtelent, és körülöttem a nagy csend, a
magány. A sima vízfelület tükrében néha megjelenik az arcod, azután
eltűnik, mert egy vijjogó sirály elvonja róla figyelmemet... Sirály-
vijjogás... hm... Ki gondolná, hogy e fülsértő hang vet vissza a való-
ságba? Ki hitte volna, hogy egy zsákmányra éhes madár sikoltása ki-
jőzanítóbban hat, mint szavakkal álcázott, hitszegő leveled? Most lá-
tom, tisztán látom a víz tükrében, hogy te rikoltasz, és az áldozat én va-
gyok. Vagy talán csak voltam? Még nem egészen. Még sok minden ma-
radt bennem azokból az emlékekből, melyek az évek folyamán lerakód-
tak. De azért józanodva látom, hogy én, kinek oly törekeny a teste,
mankója voltam egy ép szál fiatalembernek. És ne is tagadd, van másik
nőd, tudom, érzem, mint ahogy abban sem kételkedem, hogy ez a nő
szebb, külsőleg tökéletesebb. Ismerlek jól, neked ez sem elég; neked
még anyád közelségében is szükséged van valakire, aki ölébe ültet, si-
mogat, ellát — neked olyan szerető kell, aki fáradt anyádon is túltesz
anyai gondoskodásban.

Nézem a vizet... Fölötte most sirályok egész serege kering. Mind-
annyian a te arcodat viselik? Nem. Zúrzavaros a kép. Mindinkább ösz-
szefolyik. A madárfejek mégiscsak madárfejek... Te eltűnsz... Talán
még egyet csuklok a visszafojtott zokogástól. De elmúlik, el kell múlnia.
Az emlék megmaradhat... a jelent pedig szintiszta valóságban látom.«

A barbitosi Esti Újságban 1970. szeptember 2-án megjelent hir-
detmény:

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY

A Varadisi Televízióstúdió Barbitosban felállítandó kirendeltsé-
ge részére PÁLYÁZAT ÚTJÁN felvesz tehetséges fiatalokat gya-
kornoki minőségben tudósítói, szervezési és forgatási munkák
végzésére!

Feltételek: főiskolai végzettség, vagy egyetemi fokú abszolválás a szakmának megfelelő, vagy a szakmához közelálló ágazaton. A gyakornoki idő hat hónapig tart, utána a jelöltek a munkaszervezet által kinevezett bizottság előtt kötelesek vizsgázni. Ezen belül egyhónapos rátermettséget bizonyító próbaidőt irányoz elő az ide vonatkozó szabályzat. A próbaidő letelte után a jelölt megtartható, vagy elbocsátható. A jelöltek száma a fenti feltétel miatt nem korlátozott.

Valerijan S. a varadisi tévé stúdiójának barbitosi kirendeltségéhez intézett leveléből:

»... amennyiben az Esti Újságban megjelent pályázati hirdetés a szokásossá vált gyakorlat szerint csak pusztá formáság, akkor meg szeretném kímélni magamat a pályázattal járó »izgalmaktól«, mert az ilyen játék nem fér össze sem jellememmel, sem tudásom szintjével. Ezért kérem a tisztelt címet, szíveskedjék megfelelő írásbeli felvilágosításban részesíteni, de szükség esetén személyesen is hajlandó vagyok megjelenni...«

A tévéstúdió barbitosi kirendeltségének válaszából:

»... Szokásunktól eltérően ezúton értesítjük, hogy pályázatunkat szabályaink és a fennálló törvények értelmében írtuk ki, senki számára sem biztosítottunk törvénytelen előnyt. Egyébként, amennyiben igényt tart valamelyik gyakornoki munkahely megpályázására, ajánlatosnak tartanánk, hogy kérvényét személyesen nyújtsa át, ezáltal alkalom nyílna a kölcsönös megismerkedésre.

Ügyvezető igazgató
(Olvashatatlan aláírás)

Az Egyetemi Közlöny szerkesztőjének levele Valerijan S.-hez:

»Kétszeri leváltás és átszervezés után is az egyetemi ifjúság harcos szócsöve maradt a mi lapunk. Magad is láthatod, hogy nem törtünk le, és ma is a forradalmi ifjúság élenjáró csapatának eszméit és hangját képviseljük. A színvonal ingadozó, de egészében mégis magas szintű, műszaki és stiláris szempontból felvehetjük bármelyik ismert folyóirattal a versenyt. Nem látjuk be tehát, miért kell elhanyagolnod közreműködésedet. Tudjuk, pénzre is szükséged van, de ez nem akadály, mert módunkban áll a tiszteletdíjakat rendszeresen folyósítani. Maradj tehát a miénk, várjuk írásaidat, melyekkel megbecsülést és hírnevet szereztél magadnak az egyetemi ifjúság mozgalmi köreiből, sőt, azon túl is...«

Valerijan S. az Egyetemi Közlöny szerkesztőségéhez írt leveléből:

»... Nem tagadom meg az együttműködést, de ez mind nehezebben valósítható meg, mert mint gyakornok elhelyezkedtem a tévé újonnan megszervezett helyi kirendeltségében, és állandóan el vagyok foglalva. Naphosszat lótok-futok, megyek oda, ahova küldenek. Jelentéktelen emberek parancsait kell teljesítenem, hogy túljussak a próbahónapon, és ha ez sikerül, fél év után gyakornoki vizsgát tehetek...

Hogy mindezt milyen nehéz lélekkel csinálom, talán mondanom sem kell... Tehát egyelőre ne számíts rám — ellenben megint felújíthatnók a tanult ifjak sorsáról, az elhelyezkedés és beilleszkedés kérdésével foglalkozó közvéleménykutatást...»

Olenda R. Valerijan S.-hez írt leveléből:

»... Mégis elmúlt a varázslat. Mert a fővárosba felutazó barátaid elbeszéléséből, valamint a szerkesztőséghez írt leveledből hívebb képet alkothatsz rólad, mint azokban az órákban, amikor veled voltam, amikor személyi varázsod közvetlen, számomra most már valósággal hipnotikusnak tetsző befolyása alatt álltam. Tehát szép, hosszú, lázadó fűrtjeidet megkurtítottad. Valószínűleg komolyabb és elfogadhatóbb egyéniséggé váltál főnökeid és alanyaidd szemében. Nem hiszem, hogy az új hajviselet csúffá tett, sőt... de hát te a hajaddal is tiltakoztál, és százszor megfogadtad, hogy le nem vágod, míg meg nem változik ez a világ, ha csak meg nem kopaszodsz közben (ezt is hozzáfűzted néha), és megtanultál nyakkendőket kötni, ami elveidhez mérve valóságos forradalmi tett! A beilleszkedés művészetéhez is hősi tettekre van szükség! Egyébként a Közlöny szerkesztősége szívesen felújítaná a fiatal értelmiségiek és a »szakemberek« (ostobaság) sorsával kapcsolatos közvéleménykutatását, ha például te vállalnád annak megszervezését. Amíg az irodákat a tolóablakokon, a gyárüzemeket pedig csak kerítéssel kerestül ismerted, ebben nehezen segíthetél, de most — rajta!«

Valerijan S. 1971 júniusában édesanyjához írott leveléből:

»... Csak két-három napja vagyok a szerkesztőség kiküldetésében, de az ezer kilométernyi távolságban elterülő, történelmi események vadregényes színhelyéről máris új színekben, más formákat mutató prizmán keresztül nézek mindenre, ami mögöttem maradt. Varadisi hangyabolyát az ámokfutók fellegvárának, Barbitosunkat pedig a medítáló alvajárók városkájának látom. Ide kell jönni, ezt kell látni, a történelem levegőjéből itt kell mélyet a tüdőbe szívni, hogy megbecsülje mindazt, amit elődeink nagy — most látom csak, mily nagy — áldozatok árán teremtettek. Ide kell jönni, innen kell újra elindulni, hogy méltó folytatói lehessünk a nagy műnek, hogy felválthassuk az elfáradtakat, a megrokkantakat... Ezt fogom bemutatni szóban és képen, és azt hiszem, hogy a zsebemben lapuló diploma mellett ez a munkám lesz további előmenetelemnek a záloga. Nem nagy reményekkel indultam útnak, de most már tudom, érdemes volt vállalni. Külön levélben köszöntem meg főnökömnek a bizalmat, de attól félek, túl jót és túl nagyot fogok alkotni... és nem vagyok benne biztos, hogy ez éppen illő és helyénvaló-e. Mert azért ne gondold, hogy ez a kis siker elvakít. Megtanultam már a rendet, és ismerem a dörgést. Ha viszont valamilyen különdíjat sikerül szereznem — és ezt én, számomra közepesnek számító törekvéssel is elérem —, befizetem az új típusú kisautóra a hozzájárulást és az állandósított munkahelyemmel járó fizetésből talán nem lesz túlságosan megerőltető a részlet törlesztése...

Erre sok a virág... Most nyílnak a legszebbek, és a zöldellő völgyekben szétárad kellemes illatuk. De némelyiknek formája az egykor aszfaltra rajzolt virágok körvonalára emlékeztet. Régi, szép idők... így

sóhajtanék, ha kispolgár lennék. De nem sóhajtozom, és nem fog el a nosztalgia. Ehhez még fiatal vagyok. Előrenézek, és bizakodom. Így neked is örömet okozok, mert az örökös konfliktusok helyett a siker felé vezető utat járom. És mondom, itt, ezen a történelmi helyen, ahol szárnyakat ad az ihlet...«

Az Egyetemi Közlöny szerkesztőjének Valerijan S.-hez írott levélből:

»Sohasem tagadtuk tehetségedet. Már első írásaidban, első fellépésedben megmutatkoztak oroszlánkörmeid. Annál fájóbb, hogy az egzisztenciáért folytatott viszonylag rövid küzdelem ennyire megnyírta körmeid életét. Mert a tévén látott műved magában hordja a tehetség és a megalkuvás minden jegyét. A legszomorúbb szintézis. Mert a tehetség erejével lehet csak igazán meggyőző erejű, művészi alkotást adni. De csak abban az esetben, ha megalkuvás helyett forradalmisággal párosul. Milyen utakon folytatod? Merre és mihez vezetnek útjaid? Mondjad el ezt nekünk, mi hajlandók vagyunk közölni, még akkor is, ha szellemével esetleg nem egyezünk. Mert mi még ma sem az általad annyira elítélt stadiondemokrácia hívei vagyunk. Van bátorságunk a velünk szembenálló vélemények közlésére is!«

Újabb levél Valerijan S.-hez:

»... elfoglaltságodat nem tekintjük megfelelő érveknek. Még mindig számítunk rád...«

A következő levélből:

»... úgy látszik, valóban elvesztünk...«

Az utolsó levélből: »... elveszítettünk!«

(1971. szeptember)